

ELISABETH VAN THÜRINGENPRIJS

JURYRAPPORT 2015

“We gaan ervan uit dat Frans Hals in 1664 de portretten van de vijf regenten en vier regentessen schilderde die in dat jaar in het bestuur van het Oudemannenhuis zaten. Samen vormden deze 9 mannen en vrouwen de bestuurderskern van de liefdadigheidsinstelling voor behoeftige senioren die in het Oudemannenhuis aan het Groot Heiligland een onderkomen vonden. Hals schilderde de portretten voor de regentenkamers van het pand en in opdracht van het bestuur. Het Oudemannenhuis is sinds ruim 100 jaar bekend als het Frans Hals Museum en de portretten maken deel uit van de vaste collectie. Met een beetje fantasie zou je deze wereldberoemde schilderijen unieke site-specifieke werken in een 17de eeuwse zorginstelling kunnen noemen. De bewoners van het bejaardentehuis zullen deze portretten vermoedelijk nooit hebben gezien en er is maar een uiterst geringe kans dat deze doeken bijdroegen tot wat we nu een *healing environment* zouden noemen. De portretten moesten de machthebbende weldoeners die de instelling bestierden, vereeuwigen en functioneerden in die zin ook als statussymbolen.

Zo anders dan wat we nu van uitzonderlijke kunst in de zorg verwachten. De kunstwerken die aan de jury van de Elisabeth van Thüringenprijs zijn voorgelegd waren allerm minst belichamingen van een bepaald soort macht en autoriteit, het waren stuk voor stuk artistiek hoogstaande interventies en projecten die inspeelden op de noden en situatie van de zogenaamde ‘eerste doelgroep’ – patiënten en bezoekers - zonder daarbij functioneel, decoratief of louter therapeutisch te worden.

De projecten die door de jury in de top drie zijn ondergebracht, groeiden stuk voor stuk uit een intensieve en vermoedelijk niet altijd even makkelijke samenwerking tussen zorginstelling, kunstenaar en bemiddelaar. De jury heeft immers niet alleen gekeken en nagedacht over de uiteindelijke verschijningsvorm en invulling van de geselecteerde projecten maar ook, in de mate van het mogelijke, aandacht besteed aan het ‘voortraject’ en het zogenaamde ‘Nach-leben’. Hoe kwam het project tot stand, is er sprake van goed opdrachtgever schap en is het duurzaam, is het project een lang en gelukkig leven beschoren na lancering?

De projecten die vandaag aan u werden gepresenteerd, zijn progressief en innoverend zonder daarbij grensoverschrijdend te zijn. Ze hebben een meerwaarde voor de dagelijkse 'gebruikers' van de instelling maar ze appelleren ook aan een publiek daarbuiten en treden letterlijk en figuurlijk buiten de perken. Ze zijn geen middel om een ulterieur doel te bereiken maar hebben desalniettemin weldadige neveneffecten. Ze blijven ver van wat publiekslieveling Alain de Botton 'kunst is therapie' noemt maar zorgen desondanks in letterlijk en figuurlijke zin voor verzachte en verzachtende omstandigheden in de plekken en plaatsen waar ze zichzelf hebben genesteld.

De organisatoren van de Prijs hadden ons als opdracht meegegeven een uniek project te selecteren dat niet alleen aan alle gestelde criteria voldeed maar ook voorbeeldstellend en inspirerend zou zijn. Geen good practices maar best practices.

De jury heeft zich netjes aan de briefing gehouden maar heeft zich ook in zeker mate aan 'productieve ongehoorzaamheid' schuldig gemaakt. Het genereuze prijzengeld dat de Stichting ter beschikking heeft gesteld wordt voor deze eerste kick-off editie ingezet voor een drievoudige 'laudatio' voor drie projecten die met recht excellent kunnen worden genoemd.

De hoofdprijs ofwel oeuvreprijs laten we gaan naar het gelauwerde kunstenaars-residentie ***Het Vijfde Seizoen (1998) bij Altrecht GGZ in Den Dolder dat al meer dan anderhalve decade lang ondertussen al meer dan 70 kunstenaars heeft uitgenodigd om een echte en diepgaande relatie aan te gaan met*** patiënten en medewerkers van de instelling en in samenspraak een nieuw werk te realiseren. Het Vijfde Seizoen is in die zin een 'matchmaker' die ongebruikelijke partijen bij elkaar brengt voor een blind date. Het resultaat van die blind date neemt ontelbare vormen aan van performances en publicaties tot beelden en radiostations die telkens weer issues over de positie van mensen met een psychische ziekte op een directe of indirecte manier centraal stellen.

De jury wil het Vijfde Seizoen honoreren voor de daadkracht, stamina en de inventiviteit waarmee ze de meest uitzonderlijke kunstenaars in Nederland aan zich weten te binden en weten uit te dagen om netelige en gevoelige onderwerpen in leven en werk te verweven. Bovenal willen we het Vijfde Seizoen loven voor het vermogen om zichzelf en daardoor ook de relatie tussen kunst en zorg telkens weer opnieuw uit vinden, dag aan dag, jaar aan jaar. Dit is geen gelegenhedswerk, dit is een diepe overtuiging die telkens weer in een andere vorm in de praktijk wordt gebracht. De hoofdprijs van de editie 2015 van de Elisabeth van Turingenprijs is dan

ook in zekere zin een eenmalige oeuvreprijs voor het Vijfde Seizoen. De jury wil hierbij niet direct en rechtstreeks aanmoedigen tot letterlijke imitatie en copycats, wat in Den Dolder gebeurt is uniek en leent zich niet tot letterlijke navolging. Wel willen we nieuwe opdrachtgevers en kunstenaars op deze manier aanmoedigen om zichzelf telkens weer op scherp te stellen, het nieuwe en andere op te zoeken en voor continuïteit te zorgen door paradoxaal genoeg actief de verandering op te zoeken en te omhelzen.

Niet minder bewonderenswaardig en 'onnavolgbaar' zijn de twee projecten die dit jaar de projectprijs krijgen en waarvan wij hopen dat ze in alle nog te publiceren handboeken 'Hoe introduceer ik kunst in de zorg' terechtkomen:

***Binnenzee (2005) bij GGZ InGeest en Brijder in Spaarnepoort Hoofddorp
Maria Barnas, GGZ InGeest, Brijder, SKOR***

Wie zich afvraagt of een kunstproject ooit twee tegengestelde eigenschappen kan hebben, simultaan poëtisch en effectief kan zijn, moet vooral goed kijken naar 'Binnenzee'. Barnas omschreef het ooit zelf als een 'site-specific book' maar het is veel meer dan dat. Het werk, vormgegeven door Corine Datema, is gebaseerd op een wandeling die zij maakte van Hoofddorp naar zee. In dichtelijke observaties schetst Barnas tijdens die wandeling wat in het boek een 'imaginaire horizon' wordt genoemd. De grote kracht van Barnas werk in de instelling is echter dat zij de kijker, lezer, voorbijganger uitdaagt, uitnodigt en verleidt om haar gedachten tijdens die tocht opnieuw en anders te beleven. Het werk is uiteindelijk geen fysiek ding, geen foto's aan de wand of boek in de hand, maar een eindeloos aantal wandelingen in de hoofden en de verbeelding van degenen die met dit werk in aanraking komen.

Hoofd en lichaam worden ook verzoend in het totaalproject van **Berend Strik en One Architecture: Jozef Gezondheidscentrum (2008) van het Deventer Ziekenhuis**. Klassieker qua opzet maar magistraal in zijn uitvoering. One architecture en Strik zijn als een tandem, of zelfs bijna als een Siamese Tweeling te werk gegaan om het Sint Jozef ziekenhuis een nieuw leven te geven. Twee hoofden, een gedachte. Volgens Archined was Sint Jozef is een dichtgeslibd en verrommeld ziekenhuisterrein uit de jaren vijftig, dat deels al is verlaten als One architecture wordt gevraagd om de gebouwen te renoveren en de interne structuur van het complex gebouwd door Jan van der Laan, in de traditie van de Delftse School., om te vormen tot gezondheidscentrum. Op het eerste gezicht ontwerpt Strik voor dit gebouw betoverende decoratieve glasramen die voor een additioneel accent moeten zorgen. Zijn denken en doen zit echter in alle hoeken en uithoeken van het gebouw

en het complex is het levende bewijs van het feit dat kunstenaar en architect ook vandaag de dag nog tot een Gesamtkunstwerk kunnen komen.

De editie 2015 van de Elisabeth van Thüringenprijs viert en bestendigt wat er bestaat, de editie 2018 kijkt ver vooruit in de toekomst en zal toegekend worden aan een project dat op dat moment nog niet meer is dan een gedachte in de vorm van een voorstel. We zijn er als jury in elk geval van overtuigd dat de gehonoreerde projecten die vandaag de ongebruikelijke versie van de prijs in ontvangst mogen nemen, een sneeuwbaaleffect zullen hebben zodat we bij de volgende editie een oseaan aan inzendingen krijgen die nauwelijks valt te overzien.

Maar nu in eerste instantie een gigantisch applaus voor de winnaars die vandaag als 'Helden in de zorg' voor ons mogen staan!"

De jury van de Elisabeth van Thüringenprijs, 23 november 2015

Jan Debbaut

Ann Demeester, voorzitter

Albert Groot

Sabrina Kamstra

Ruud Lapré

Marieke Sanders